

Стецишин Роман Володимирович -
доцент кафедри кримінального права,
кримінального процесу та
криміналістики Навчально-наукового
інституту контррозвідувальної
діяльності Національної академії
Служби безпеки України, кандидат
юридичних наук

УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАОХОЧУВАЛЬНОЇ
КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ НОРМИ
ЩОДО ОСІБ, ЯКІ БРАЛИ УЧАСТЬ У ДІЯЛЬНОСТІ
НЕЗАКОННИХ ЗБРОЙНИХ ФОРМУВАНЬ

Ситуація на Сході України у 2014-2016 рр., діяльність терористичних організацій «Донецька народна республіка» (ДНР) та «Луганська народна республіка» (ЛНР) надають особливості значущості основоположним інститутам складу злочину, стадій його вчинення, співучасті в злочинній діяльності, обставин, що виключають злочинність діяння, тощо. До того ж, оскільки одним із завдань кримінального кодексу є попередження злочинів, слушним є застосування в межах чинного законодавства інституту звільнення особи від кримінальної відповідальності. Вказане кореспондує з тим, що закон про кримінальну відповідальність на сучасному етапі є не лише справедливим, а й гуманним стосовно тих, хто підлягає кримінальній відповідальності.

Чинне кримінальне законодавство в контексті окремих злочинів проти громадської безпеки дає підстави застосовувати заохочувальні норми. Йдеться про відповідні положення складів злочинів, передбачені ч. 2 ст. 255, ч. 2 ст. 258³, ч. 4 ст. 258⁵, ч. 6 ст. 260, а також ч. 3 ст. 263 Кримінального кодексу (КК) України.

Зважаючи на перебіг антитерористичної операції, доцільно зосередити увагу на розгляді особливостей застосування спеціальних норм звільнення від кримінальної відповідальності за створення, керівництво чи сприяння діяльності терористичної групи чи терористичної організації, участь у діяльності незаконних збройних формувань.

На практиці правоохоронні органи кваліфікують діяння учасників ДНР та ЛНР за ст. 258³ та 260 КК України, не розмежовуючи терористичні організації та незаконні збройні формування. Водночас вирішення цього питання було б більш науково та практично обґрунтованим.

Матеріали кримінальних проваджень стосовно діяльності бойовиків свідчать, що нормою, за якою здійснюють первинну кваліфікацію діянь особи, здебільшого є ч. 5 ст. 260 КК України (участь у складі незаконного збройного формування, що призвело до загибелі людей чи інших тяжких наслідків). Санкція за вчинення злочину в цьому разі передбачає позбавлення волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років із конфіскацією майна або без неї. Зрозуміло, що подібну кваліфікацію завбачливо проводять із метою залучення всього спектру правових механізмів для проведення ефективного розслідування, зокрема проведення негласних слідчих (розшукових) дій.

Загальновідомо, що кваліфікацію з часом може бути змінено з огляду на окремі деталі, які вказуватимуть на обставини вчинення конкретного кримінального правопорушення.

У серпні 2015 р. Служба безпеки України розпочала програму повернення на підконтрольну територію України громадян, які добровільно відмовилися в участі в ДНР та ЛНР. Програма стосується осіб, які:

- готові добровільно відмовитися від участі в терористичній діяльності й співпрацювати з правоохоронними органами України;
- не брали участі в убивствах, катуваннях, зґвалтуваннях та інших тяжких злочинах;
- щиро бажають виправити власні помилки чесною працею на благо України.

Із позиції юридичної науки більшість фахівців із кримінального права одностайні в тому, що заохочувальна норма повинна містити вказівку на:

- а) позитивну поведінку особи в контексті кримінального закону;
- б) гіпотезу (умови) реалізації заохочувальної норми;

в) позитивні, сприятливі для суб'єкта юридичні наслідки як результат зазначеної в диспозиції позитивної поведінки особи (підстави звільнення).

Таким чином, умовами звільнення, передбаченими ч. 5 ст. 260 КК України, є:

1) добровільний вихід бойовика з непередбаченого законом збройного формування;

2) інформування органів державної влади чи місцевого самоврядування про існування такого формування.

Служба безпеки України нині напрацювала чималу базу бойовиків. Зважаючи на те, що на цьому етапі держава не чекає на ініціативне звернення з боку учасників збройних формувань, а самостійно проводить роботу з їх родичами, друга умова звільнення є цілком логічною.

Відтак вимога законодавця щодо інформування органів державної влади чи місцевого самоврядування пр. існування таких формувань зазвичай позбавлена змісту, адже на етапі виходу зі злочинного об'єднання правоохоронним органам добре відомо про їх існування.

Слід звернути увагу на те, що умови, передбачені в ст. 260 КК України, дещо відрізняються від представлених у ст. 255 КК України (Створення злочинної діяльності). Зокрема, відмінність полягає в тому, що законодавець вимагає від учасника злочинної організації не лише добровільного виходу, а й активного сприяння розкриттю діяльності злочинної організації.

Така відповідність наявна і в разі порівняння цієї норми зі спеціальною підставою звільнення від кримінальної відповідальності за вчинення діянь, передбачених ч. 1 ст. 258³ (Створення терористичної групи чи терористичної організації): Звільняється від кримінальної відповідальності за діяння, передбачене ч. 1 цієї статті, особа, крім організатора і керівника терористичної групи чи терористичної організації, яка добровільно повідомила правоохоронний орган про відповідну терористичну діяльність, сприяла її припиненню або розкриттю злочинів, учинених у зв'язку зі створенням або діяльністю такої групи чи організації, якщо в її діях немає складу іншого злочину. Тут законодавець для недопущення застосування

заходів кримінально-правової репресії вимагає від особи сприяння в припиненні не лише своєї злочинної діяльності, а загалом усієї терористичної групи чи організації або злочинів, учинених їх членами.

На нашу думку, доцільно передбачити аналогічну умову також у ч. 6 ст. 260 КК України. Власне кажучи, повертаючись до зазначених вище загальних умов звільнення особи від кримінальної відповідальності, варто вказану частину статті наповнити реальним змістом, зафіксувавши як *позитивну поведінку особи*, так і *гіпотезу* щодо реалізації заохочувальної норми. З точки зору інтересів забезпечення громадської та національної безпеки держави необхідним є саме активна співпраця підозрюваного з правоохоронними органами щодо розкриття діяльності всього незаконного збройного формування. Саме такі умови є запорукою успішності боротьби з російсько-терористичними загонами, що збурюють Донбас.

Проблемним є те, що нині чинна редакція ч. 6 ст. 260 КК України позбавляє вчорашніх бойовиків необхідності активно взаємодіяти з правоохоронними органами. Водночас де-факто саме це і відбувається, коли ці особи повертаються до рідних домівок під контролем та охороною співробітників Служби безпеки України і поставлені в ситуацію нерозуміння їх поведінки з боку громадськості в разі спроб повідомити про свою участь у незаконному збройному формуванні з відмовою дати показання щодо подробиць учинення ними та іншими учасниками такого злочинного об'єднання протиправної діяльності.

Отже, пропонуємо викласти ч. 6 ст. 260 КК України в такій редакції:

«Звільняється від кримінальної відповідальності за цією статтею особа, яка брала участь у діяльності зазначених у частинах першій та другій цієї статті формувань, якщо вона добровільно вийшла з такого формування та активно сприяла розкриттю такого формування або злочинів, учинених у зв'язку з їх створенням або діяльністю».